

بررسی نقش بازی بر خلاقیت دانش آموزان

محمود موسی باقریان

لیسانس روانشناسی دانشگاه پیام نور نوش آباد

چکیده

هدف مقاله به بررسی تاثیر بازی بر خلاقیت دانش آموزان در دوره ابتدایی پرداخته شده است خلاقیت جز جدایی ناپذیر معلم در ارتباط با دانش آموزان است معلم از طریق بازی های گوناگون می تواند دانش آموزان را به انجام کارهای خلاقانه سوق دهد این مقاله از روش توصیفی اسنادی پرداخته است و به ارائه حل های موجود پرداخته است که بازی های گوناگون در روحیه و طراوت و شادابی دانش آموز تاثیر دارد و این انرژی مثبت می تواند در مدرسه حاکم باشد.

کلمات کلیدی: خلاقیت، دانش آموزان ، نقش بازی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

بازی همواره به عنوان یکی از عوامل مهم در تحقق یادگیری مطرح بوده و در هر دوره متناسب با برداشتی که از یادگیری وجود داشته، شکل و نوع بازی نیز متفاوت بوده است. شاید در گذشته اگر دانش آموزی صرفاً موفق به محفوظاتی در ذهن خویش می شد، تصور می رفت که یادگیری در او تحقق یافته است. اما امروزه، با تعریفی که از یادگیری می شود توقع اهدافی فراتر از آن وجود دارد. یکی از متغیرهای رایج در مورد یادگیری به شرح زیر است: «یادگیری تغییری است که در توانایی انسان ایجاد می شود و برای مدتی باقی می ماند و نمی توان آن را به سادگی به فرآیندهای رشد کسب شده نسبت داد.» همین دلیل از بازی های گوناگون به عنوان تمرین جهت یادگیری و توانایی استفاده می گردد

بیان مسئله

یکی از سوالهایی که ذهن بسیاری از پژوهشگران و اندیشمندان تعلیم و تربیت را به خود مشغول کرده است این است که آیا می توان خلاقیت را پرورش داد؟

آیا خلاقیت یک ویژگی ذاتی است یا اینکه از عوامل اجتماعی متأثر است؟

آیا بازی در پرورش خلاقیت کودکان نقش دارد؟

ضرورت تحقیق

جامعه برای پیشرفت و توسعه نیاز به کودکان با انگیزه، کنجکاو و خلاق دارد، همچنین به نوجوانان و جوانانی نیاز دارد که چهره دیگر از آینده ترسیم کنند و به بزرگسالانی نیاز دارد که حامی و سازنده باشند، دستاورد چنین موقعیتی ابتکار و سازندگی است.

پیشینه تحقیق

خلاقیت به معنی کم یا زیاد کردن یک پدیده و تغییر شکل دادن و یا ترکیب کردن آن با سایر پدیده ها و اشیاء است. (پیر خایفی، ۱۳۷۷)

گیلفورد معتقد است که خلاقیت را باید نوعی تفکر به شمار آورد، زیرا ایده خلاق خود نوعی فکر و تصور است. (فلدمن، ۱۹۹۰) او می گوید خلاقیت نوعی تازه از تفکر است که فارغ از قالب روش از پیش تعیین شده و بنابراین حالتی واگرا (ergentDev) دارد. با وجود این، تعریف خلاقیت فراتر از این می باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

خلاقیت معادل با حل مسائل (solving problem) مساله گشایی تلقی شده که در اشکال مختلف هنری، علمی و اجتماعی ظاهر می‌شود. (آقایی فیشانی، ۱۳۷۷، ریکاردز، ۱۹۹۰)

صاحب‌نظران معتقدند که هر پدیده‌ی خلاقانه‌ای حتماً باید واجد عنصر تازگی و نبودن باشد تا امتیاز خلاقیت را پیدا کند. (والفی، ۱۳۷۷، احمد پور، ۱۳۷۹، پیر خایفی، ۱۳۷۹) در کنار این ویژگی باید به عنصر مناسب و مفید بودن خلاقیت نیز توجه کرد، زیرا تازگی و جدید بودن یک پدیده بی‌آنکه دارای منافع و فوایدی باشد، ارزش چندانی ندارد. بنابراین خلاقیت به معنای خلق کردن چیزی تازه و منحصر به فرد است که به گونه‌ای مناسب و مفید موجب حل کردن یک مساله، سوال یا نیاز علمی، صنعتی و یا اجتماعی شود.

مبانی نظری

تفکر خلاق

تفکر خلاق عبارت است از فرایند درک مشکلات، مسائل، کمبود اطلاعات و عوامل جاافتاده یا حدس زدن و فرضیه ساختن در مورد این کمبودها، هم‌چنین ارزیابی و آزمون فرضیه‌ها و حدس‌ها و نیز اصلاح و ارزیابی مجدد آن‌ها، و بالاخره ارائه‌ی نتایج. سانتروک (۲۰۰۴) آفرینندگی را به صورت زیر تعریف کرده است: توانایی اندیشیدن درباره‌ی امور به راه‌های تازه و غیر معمول و رسیدن به راه‌های منحصر به فرد برای مسائل.

گاردنر (۱۹۹۳) افراد خلاق را کسانی می‌داند که در حل مسائل چیره دست هستند، تولید هنری دارند یا سئوالهای تازه طرح می‌کنند و اندیشه‌های آنان ابتدا تازه و غیر معمول تلقی می‌شود اما سرانجام در فرهنگ‌های خود پذیرفته می‌شوند و ویژگی‌های افراد خلاق و نوآور

افراد از نظر خلاقیت متفاوت اند. کسی که زندگی خلاق دارد، احساس توانمندی را در خود پرورش می‌دهد، با مهر و محبت ناکامیها را می‌پذیرد و نیروهایش را در راه تحقق اهدافی که دارد بسیج می‌کند.

ایام گرانبهای عمر را به بطالت تباه نمی‌کند، خوب می‌داند که بیکاری

و وقت‌گذرانی به فراغت پرداختن بیش از اندازه اسباب تکدر خاطر می‌شود او اهل تفکر و اندیشه است و بجای اتلاف وقت زمان خود را به نحوی مدیریت می‌کند که وقت بیشتری برای اندیشیدن و تعمق در سئوالات اساسی چون خداوند، خود، معرفت نفس و آثار خلقت و پدیده‌های نامشکوف جهان هستی داشته باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

انسان خلاق دلبسته مادیات نیست. انسان خلاق سعادت را در القاب جستجو نمی کند.

انسان خلاق از سرگرمیهای انفعالی فاصله می گیرد. از انگاره های انفعالی حذر می کند و علاقه مند و با نشاط در جهت هدفهایش گام بر می دارد. به قدری محو اندیشه و تفکرات نو است که فرصتی برای خودخواهی پیدا نمی کند و جان کلام آنکه، مشتاق و هدف گراست. احساس جوانی دائم دارد، احساسی که همه به آن نیاز دارند ولی متاسفانه اغلب از آن محروم هستند.

انسان متفکر و اندیشمند خلاق و نوآور است او در هر پدیده ای چیزی نو می یابد دیدی وسیع و ذهنی جستجو گر دارد، کنجکاو است و در جستجوی تازه ها و نیافتها

انواع بازی از دیدگاه پیازه

بر اساس نظریه پیازه سه دسته اصلی بازیها عبارتند از:

بازیهای تمرینی: معنای کلی این بازیها همان play در زبان انگلیسی است که با game متفاوت است. بازیهای تمرینی یا همان play به معنای فعالیتی لذت بخش همراه با مهارتهای بدنی است.

بازیهای سمبولیک (نمادی): آن دسته از بازیهایی هستند که کودک، خود آن را درست کرده، به تنهایی بازی می کند و معمولاً در این گونه بازیها مقدار زیادی تلقید و وانمود سازی وجود دارد.

بازیهای دارای قواعد و مقررات: این بازیها، بازیهای اجتماعی هستند که قواعد و مقررات دارند و توسط گروه تحمیل می شوند. نقض مقررات در این بازیها محکوم است

نقش بازی در یادگیری

بازی فعالیتی غیر جدی است که مختص به یک دوره از زندگی نمی باشد. بازی برای سنین مختلف ممکن است معنی و مفهوم خاصی داشته باشد. آلپورت درباره ی بازی می گوید:

فرد سالم کسی است که بتواند فعالانه کار کند، بازی کند و دوست بدارد.

کودک در بازی با محیط ارتباط برقرار می کند و دنیای اجتماعی اش گسترش می یابد، همکاری و همیاری با کودکان دیگر زمینه ی مشارکت را در او بوجود خواهند آورد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بازی به کودک می‌آموزد که برای رسیدن به هدف چگونه باید نقشه بکشد. به چه صورت راحتی کند و چگونه از عهده حل مشکل برآید.

بازی نشان دهنده افکار، تمایلات و عواطف کودک است. به همین دلیل مربیان می‌توانند کودک را هنگام بازی، دقیق تر بشناسند. تحلیل یافته ها

توصیه هایی برای والدین و مربیان

به بازی کودکان اهمیت دهیم، زیرا زندگی آنها در بازی، شکل واقعی به خود می‌گیرد.

تلاش کنیم تا بازی های کودکان متناسب با فرهنگ و ارزش های خانواده باشد.

با دقت در تفکرات خلاق و پویایی کودکان در حال بازی می‌توانیم با چگونگی شخصیت آنها بیشتر آشنا شویم.

در بازی کودکان دخالت نکنیم اما راهنما و کمک کننده ی خوبی باشیم.

با همبازی شدن با کودکان راه دوستی‌ها را باز کنیم.

کاری کنیم که بازی به صورت تجربه ای لذت بخش در ذهن کودک باقی بماند.

برای متوقف کردن بازی از امر و نهی استفاده نکنیم.

با توجه به روحیه ی کنجکاو کودک، به گونه ای او را راهنمایی کنیم که به تفکر مثبت و اندیشه ی خلاق و سازنده دست یابد.

مراقب باشیم که محیط بازی موجب آسیب جسمی، فکری و یا روانی نشود.

در انتخاب نوع بازی، به سن، جنس و توانایی های فرزندمان توجه کنیم.

نوع و مدت زمان بازی فرزندمان را طوری کنترل کنیم که از فشارهای هیجانی و روحی بیش از حد دور باشد (به ویژه بازی های رایانه ای)

برای انتخاب الگوهای صحیح، زمینه مناسبی را برای بازی های تقلیدی کودکان فراهم نماییم.

از محدود کردن کودک در هنگام بازی بپرهیزیم.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

وسایل بازی را مناسب سن و رشد جسمی و ذهنی کودک تهیه کنیم.

در محیط های بازی گروهی مثل زمین بازی کودکان در پارک ها، اجازه دهیم بچه ها با هم دوست شوند و بازی کنند، از وارد شدن به محیط بازی کودکان بپرهیزیم.

کودکان باید به مجموعه ای از بازی های جسمی، اجتماعی عاطفی و ذهنی بپردازند. هنگامی که فقط یکی از بازی ها را انجام می دهند مثلاً بازی های رایانه ای از رشد اجتماعی، جسمی و عاطفی محروم شده و احتمال بروز عصبانیت و پرخاشگری در آنها افزایش می یابد.

اسباب بازی گران قیمت ممکن است وسیله ی بازی مفیدی نباشد. هنگام خرید توجه داشته باشیم که اسباب بازی باید بتواند قدرت خلاقیت و سازندگی فرزندمان را رشد دهد. وسایل بازی جور کردنی، پازل ها، خمیر بازی، گل رس و ... اسباب بازی مناسبی به شمار می روند

نتیجه

در هر گونه بازی با استفاده از اصول تعلیم و تربیت می توان ضمن بازیها و به ویژه بازیهای ابتکاری، خلاقیت را در کودکان پرورش داد و در آینده انسانهایی خلاق در فکر و عمل پرورش داد.

تربیت، آموزش، هدایت، رهنمود، پرورش و بسیاری از این عناوین که در حوزه تعلیم و تربیت مطرح می شود از عناوینی هستند برای باز کردن پنجره ای به سوی آینده کودک.

هدف عمده هر آموزش و انگیزه هر مربی و والدی پرورش و تعالی بخشیدن کودک و ترقی دادن او به وضع انسانی و متعالی است.

منظور از هر آموزشی همراهی است یعنی باید برای کودک بهترین شرایط رشد را فراهم کرد و حتی الامکان فعالیتهایی را که برای رشد لازم است به او تمرین داد این نوع تربیت تا حدی خلاق می باشد.

البته در رابطه با تربیت خلاق رشد بدن و قدرت فعلیت و همچنین محیط و قدرت سازنده ای که در عضویت اجتماعی کودک به کار می افتد در پرورش و تعالی وی مؤثر است.

کودک می تواند با استفاده از تمام سرمایه های ارثی و تجارب بسیاری که در قالب بازی و از طریق خود، محیط و اطرافیان به او ارزانی می گردد به جهت آنکه از این جهش پشتیبانی کامل صورت گیرد می تواند روح خلاقیت را در خود پرورش داده و سرمایه ای برای آینده خویش کسب نماید.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

کاکیا، علی ، نگرشی نو بر خلاقیت، انتشارات عابد، ۱۳۸۳.

قاسم زاده، حسن، آموزش کاربردی خلاقیت و حل خلاق مسایل، انتشارات قصیده سرا، ۱۳۸۰.

آمایلی، ترزا، شکوفایی خلاقیت، ترجمه ی دکتر حسن قاسم زاده و پروین عظیمی، انتشارات دنیای نو.

فصل نامه خلاقیت و نوآوری، شماره ۸ و ۹، پاییز و زمستان ۸۳.

دوی تیتیر، ژانت، فرزندان خوب تربیت کنیم ترجمه ی مهدی قراچه داغی، نشر اوحدی، ۱۳۷۵.

دلشاد، مصطفی ، سیری در تربیت اسلامی، انتشارات ذکر، ۱۳۷۶.

ریاحی، ابوالقاسم، نقش بازی در ایجاد خلاقیت و پرورش کودکان، انتشارات پرنیان، ۱۳۸۰.

راس، آلن، روان شناسی شخصیت (نظریه‌ها و مفاهیم) ترجمه سیاوش جمالفر، روان، ۱۳۷۵.

مهبجور، سیامک، روان شناسی بازی، شیراز، راهگشا، ۱۳۷۶.

افروز ، غلامعلی ، چکیده ای از روان شناسی تربیتی، انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۷۹.

هیلگارد، ارنست، زمینه روان شناسی، ترجمه براهنی و همکاران، تهران، رشد، ۱۳۶۹.

شعبانی، حسن، مهارت های آموزش و پرورش، تهران، سمت، ۱۳۷۴.

بال، ساموئل، انگیزش در آموزش و پرورش، ترجمه علی اصغر مسدد، شیراز، دانشگاه شیراز، ۱۳۷۳.

میرزایی ، علی اکبر، نوآوری و شکوفایی، صالحان، ۱۳۸۷.

آویزی، جان، آموزش و پرورش درجهان نو، ترجمه ی محمد علی فرجاد، رسانه الکترونیک، ۱۳۸۱.

ضیاء نژاد، رضا به سوی قله‌ها با نوآوری شکوفایی، معصومین، ۱۳۷۸.

ogr.fekreno.www